

ERICH MARIA REMARQUE

NA ZÁPADNÍ FRONTĚ KLID

Vytvořeno v rámci projektu Gymnázium Sušice – Brána vzdělávání II

Autor: Mgr. Edita Krouská

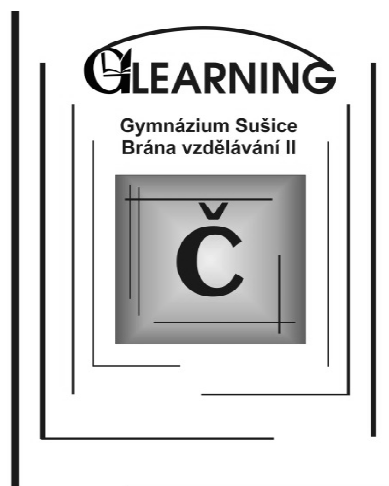
Škola: Gymnázium Sušice

Třída: 4. ročník čtyřletého studia

Předmět: Český jazyk - literatura

Datum vytvoření: říjen 2013

Označení: VY_INOVACE_32_CJ-1_09

Anotace a metodické poznámky:

Materiál obsahuje pracovní list určený k rozboru textu. Pracuje s ukázkou z uměleckého díla Na západní frontě klid. Následují úkoly vztahující se jak k samotné ukázce, tak i k širšímu kontextu autorovy tvorby, včetně zasazení díla do kontextu světové literatury. Součástí materiálu je i možné řešení, tedy odpovědi na zadané otázky. Pracovní list je vhodný jako příprava k ústní části společné maturitní zkoušky z českého jazyka.

Zdroje a použité materiály:

1. REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, překlad František Gel, Naše vojsko, Praha, 1967, 176 stran, 28-015-67
2. POLÁŠKOVÁ, Taťána. Literatura – přehled středoškolského učiva, nakladatelství VYUKA.cz, edice MATURITA, Třebíč, 2012 – dotisk 2. vydání, 207 stran, ISBN 80-902571-6-X

Obrázky a schémata byly vytvořeny pomocí nástrojů programu MS Word, 2007.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

ERICH MARIA REMARQUE

NA ZÁPADNÍ FRONTĚ KLID

Pojednou se mi všechno zdá bezvýchodné a zoufalé.

I Kropp o tom přemýšlí. „Bude to vůbec těžké s námi se všemi. Jestlipak si s tím doma občas lámou hlavu? Dva roky střílení a házení ručních granátů, to přece nejde potom najednou svléct jako ponožku - “

Všichni se shodujeme v názoru, že každý je na tom stejně nebo podobně jako my zde; všude, každý, kdo je v takové situaci, - jeden víc, druhý méně. Je to společný osud naší generace.

Albert naši situaci vyjadřuje dvěma stručnými větami: „Nejsme dobří k ničemu. Válka nás pro všecko dobré zkazila.“

Má pravdu. Už nejsme žádná mládež. Už nechceme svět brát útokem. Jsme lidé prchající. Prcháme před sebou samými. Před svým životem. Bylo nám osmnáct let a začali jsme milovat svět a život; a museli jsme na něj střílet. První granát, jenž dopadl, zasáhl naše srdce. Jsme odříznuti od činnosti, od snažení, od pokroku. Už v to nevěříme; věříme ve válku.

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

ZADÁNÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární druh a žánr:
2. Charakterizuj jazykové prostředky:
3. „ ... situaci vyjadřuje **dvěma** větami.“ Vysvětli skloňování číslovky **dva**.
4. Rozeber ukázkou z hlediska syntaktického:
5. Charakterizuj postavy vystupující v ukázce:
6. Kdo je vypravěčem příběhu? Charakterizuj jej:
7. Jaká je kompozice díla? Ze které části je ukázka?
8. Definuj hlavní motivy celého díla:
9. V textu najdi souvislost s pojmem „ztracená generace“, pojem vysvětli:
10. Zařaď ukázkou do kontextu autorova díla:
11. Charakterizuj světovou literaturu s tématem první světové války:
12. Kterí čeští spisovatelé ztvárnili ve svých dílech téma první světové války?

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

MOŽNÉ ŘEŠENÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární **druh** a žánr: **epika, válečný román**

Podle Aristotelovy poetiky rozlišujeme tři základní literární druhy – epika, lyrika a drama. **Epika** je literární druh, v němž je skutečnost ztvárněna vypravováním příběhu. Obvykle mívá dvě složky – řeč autorskou (vypravěč) a promluvy jednotlivých postav.

Román je prozaický žánr, ve kterém se hlavní dějová linie dále větví, je rozvíjena motivy vedlejšími, epizodními. Druhy románu určujeme podle různých kritérií, například podle času děje (např. román historický), podle tématu (např. **válečný**) či podle formy (např. román v dopisech).

2. Charakterizuj **jazykové prostředky**:

Knih je psána **ich-formou**, vypravěčem je Pavel Bäumer. Teprve závěrečné věty jsou psány **er-formou**, jde o prosté sdělení o tom, jak Pavel Bäumer padl. *„Padl v říjnu 1918, v den, jenž byl na celém bojišti tak tichý, že se zpráva vrchního velitelství omezila na větu: Na západní frontě byl klid. Klesl tváří k zemi a ležel, jako by spal. Když ho obrátili, bylo vidět, že se nemohl dlouho trápit – výraz jeho obličeje byl tak klidný a vyrovnaný, až se zdálo, jako by byl málem spokojený, že to vzalo takový konec.“*

Jazyk je spisovný v rovině vypravěče, v četných dialozích pak převládá jazyk nespisovný, vyskytují se výrazy jako například „brajgl“, „bengál“, „mundúr“, „putyka“ a podobně.

Text je ale na druhé straně také protkán metaforami („fronta – strašidelný vír“), personifikacemi („tma začíná šilet“) či přirovnáními („spím jako dřevo“).

3. „ ... situaci vyjadřuje **dvěma** větami.“ Vysvětli skloňování číslovky **dva**.

Číslovka dva se skloňuje se zvláštními koncovkami (dva, dvou, dvěma), jedná se o zbytky **duálového** skloňování, které se vyskytovalo ve staré češtině pro všechna podstatná jména v počtu dvou. Dnes se podobně jako číslovka dva skloňují i slova označující párové orgány lidského těla (ruce, rukou, rukama).

4. Rozeber ukázkou z hlediska **syntaktického**:

Autor pracuje s jazykem přirozeně, nenajdeme žádná příliš složitá souvětí. Časté jsou **krátké věty**, jejichž řazení za sebe stupňuje napětí či zdůrazňuje některé výrazné pocity. Například v posledním odstavci ukázky najdeme několik jednoduchých vět jdoucích za sebou, a také **výčet**, řazení více stejných větných členů za sebou (*Jsme odříznuti od čínorodosti, od snažení, od pokroku.*) Kromě krátkých vět jednoduchých najdeme v textu i mnoho neslovesných větných **ekvivalentů** či **fragmentů**. Autor přibližuje jazyk běžnému toku řeči – používá **pomlčky** pro zdůraznění zpomalení či nedokončení výpovědi, **středník** má funkci vyjádření těsnější myšlenkové jednoty dvou po sobě jdoucích vět, druhá věta blíže vysvětluje význam věty předcházející.

5. Charakterizuj **postavy** vystupující v ukázce:

V ukázce vystupuje vypravěč příběhu, nyní dvacetiletý **Pavel Bäumer**. Další postavou z ukázky je Pavlův spolužák z gymnázia, **Albert Kropp** (chytrý svobodník, přemýšlivý, dokázal vždy správně odhadnout situaci).

Mezi další spolužáky patřili **Josef Behm** (do války ani nechtěl, přesto šel, padl jako první ze spolužáků), **Müller** (i na frontě se stále učil, chtěl odmaturovat, toužil po botách svého umírajícího kamaráda Kemmericha, ale bylo mu hloupé si o ně v polní nemocnici říct), **Leer** (mladík s plnovousem, miloval děvčata), **František Kemmerich** (přišel o nohu, později v polní nemocnici zemřel). Dalším vojákem byl například **Tjaden** (bezstarostný, trochu lakomý, věčně hladový).

Největší autoritou se pro mladé chlapce stal **Stanislav Katczinsky**, zvaný **Katca**, čtyřicetiletý zkušený „mazák“, původně švec, ale rozuměl každému řemeslu, měl jakýsi „šestý smysl“ a vždycky věděl, kde seženou dobré jídlo. Velitelem devátého družstva byl desátník **Himmelstoss**, přísný, až krutý, vojáci ho nerespektovali, občas mu dělali naschvály (plnili rozkazy příliš pomalu, polili ho splašky z latríny, někdy ho i zbili).

Nezanedbatelnou postavou je i profesor **Kantorek**, muž drobné postavy a hraboší tváře, své žáky přesvědčil k dobrovolnému nástupu na frontu, když pak sám narukoval (byl povolán jako domobranec), velel mu jeden bývalý student, vyčítal mu, že je nechal narukovat, že kvůli němu mnozí padli, z Kantorka už nejde strach, působí spíš jako směšná figurka (i školník byl jako voják lépe upraven než pan profesor).

6. Kdo je **vypravěčem** příběhu? Charakterizuj jej:

Vypravěčem příběhu je **Pavel Bäumer**. V osmnácti letech narukoval se svými šesti spolužáky do války, nechali se zapsat dobrovolně, třídní profesor Kantorek studenty přesvědčil a sám je odvedl na okresní velitelství.

Pavel je hudebně nadaný, před válkou hrál na klavír, psal básně. Vstup do války mu naprosto změnil život i pohled na životní hodnoty. Místo hudby a poezie má „přízemnější“ zájmy – přežít, vyspat se, najíst se. Ve válce Pavel i ostatní chlapi zestárli, zesurověli. Sice do války vstupovali s určitým nadšením, ale brzy otupěli, sami sebe považovali za „ztracené“ – bez plánů do budoucna, bez radosti ze života.

Ve válce čelí různým situacím. Například se musí vyrovnat s tím, že zabije prvního vojáka vlastníma rukama (Pavel se schovával v trychtýři po granátu, spadl k němu francouzský voják, ze strachu ho ubodal dýkou, teprve pak se na svůj čin s hrůzou podíval, chtěl Francouze zachránit, ovázal mu rány, ale voják zemřel, z náprsní kapsy mu Pavel vyndal fotky ženy a dcery a rozhodl se, že po válce se jeho rodině ozve a finančně jim vypomůže). Další rána osudu je pro něj smrt kamaráda Kacziňského, nechce tomu uvěřit, raněného jej nese k obvazišti, donese jej však již mrtvého (nevšiml si hned, že kromě zraněné nohy měl i průstřel hlavy).

Ve dvaceti letech Pavel padl, zbyl jako poslední ze sedmi spolužáků, ve válce strávil téměř tři roky a zbloudilá kulka jej zasáhla v říjnu roku 1918, v den, kdy byl na frontě už klid, kruté boje skončily a Pavel začínal přemýšlet o tom, co bude po návratu domů. Zemřel klidně, s vědomím, že už mu nikdo nemůže nic vzít.

7. Jaká je **kompozice** díla? Ze které části je ukázka?

Román je uveden mottem: *„Tato kniha nemá být ani obžalobou, ani vyznáním. Má být toliko pokusem podat zprávu o generaci, která byla zničena válkou – i když unikla jejím granátům.“* Následuje dvanáct kapitol, ve kterých převažuje retrospektivní vypravování. Vypravěč se ve vzpomínkách vrací do minulosti a odhaluje děje, které předcházely. Konkrétně je to tak, že příběh se začíná odvíjet v okamžiku, kdy skupina vojáků leží devět kilometrů za frontou a odpočívá. Seznamujeme se s hlavními postavami a zpětně i s okamžiky až dva roky starými, tedy s naverbováním osmnáctiletých studentů do války, se zkušenostmi z výcvikového tábora a příchodu na frontu.

Autor pracuje mnohdy až dokumentárním způsobem, text místy připomíná reportáž, vtáhne čtenáře do centra dění. Autor líčí drsné podmínky vojáků na

frontě, dramatické zážitky z útoků a přímých bojů, zároveň jsme ale svědky reflexe hlavních postav, úvah o smyslu války a o tom, co s lidmi válka udělá.

Kromě přímých válečných zážitků se dozvídáme i o podmínkách v polní nemocnici či o pocitech vojáka, který přijede na pár dnů domů na dovolenou. Pavel byl sedmnáct dní doma v Dolbenu u své nemocné matky, večer zašel do místní hospody a zjistil, že už si s nikým nerozumí, že každý chce jen slyšet hrdinské historky a každý je hrozně chytrý a ví, jak by se válka měla vést. Stýská se mu po kamarádech z fronty. Když potká před okresním velitelstvím jakéhosi majora, dojde mu, že ani důstojníci nepochopí, jaké to je přímo v zákopech. (Major se nad něho povyšuje a ze své moci ho nechává pochodovat.) Navštíví také matku svého mrtvého spolužáka Kemmericha a zalže jí, že její syn zemřel rychle, bez bolesti a utrpení. Doslova jí řekl: „Ať se sám nevrátím, nebyl-li na místě mrtvý.“ Touto milosrdnou lží snad i trochu předpověděl svůj další osud.

Ukázka je z **páté kapitoly**. Katcza, Kropp a Pavel odpočívají v trychtýři vzniklém výbuchem plynového granátu, podřimují a přitom si povídají, co by dělali, kdyby skončila válka. Vědí, že bude těžké si najít práci, přátele, nevidí svou budoucnost optimisticky. Vzpomínají i na život před válkou – vzpomínky jsou tiché, plné pohody, zatímco fronta neustále duní kolem nich. Vojáci jsou schovaní v zákrytu, občas se některý z nich zblázní a vyběhne z krytu vstříc své smrti. Následují i veselejší epizody, například když ukradnou ve vesnici husy a upečou si je, nebo když potkají tři francouzské ženy a v noci se za nimi tajně vydají na schůzku, brodí se vodou a nesou ženám nějaké jídlo z vojenského skladu.

8. Definuj hlavní **motivy** celého díla.

Hlavními motivy jsou **válka**, její kruté boje i dopad na lidskou psychiku, dále pak **přátelství**, založené na základních lidských hodnotách, vybudované za dramatických okolností bojů. Dalším motivem je **dospívání**, přeměna dychtivého studenta chtějícího bránit vlast v muže, jenž nenachází smysl všeho toho válečného běsnění.

9. V textu najdi souvislost s pojmem „**ztracená generace**“, pojem vysvětli:

Souvislost s pojmem „ztracená generace“ má už samotné úvodní motto knihy. Autor zde přesně definoval pocity vojáků generace, která byla válkou zničena, přestože mnozí granátům unikli.

V ukázce je jasně řečeno, že válečné zkušenosti už jim nikdo neodpáře. Už navždy v nich válka bude. A bude velmi těžké, možná nemožné, zařadit se po jejím skončení do běžného života.

V **americké** literatuře vznikla skupina autorů, které spisovatelka Gertrude Steinová nazvala „**ztracenou generací**“ (Spisovatelé se v mladém věku účastnili bojů v Evropě a po návratu domů velmi obtížně hledali „cestu zpátky“, protože jejich život prošel těžkou zkouškou, nedokázali se pak zařadit do „normálního“ života, ztratili ideály.) Patří sem především **Ernest Hemingway** s románem **Sbohem, armádo!** (1929). **Erich Maria Remarque**, ač Němec, se k autorům tohoto ražení bezesporu řadí.

10. Zařaď ukázkou do **kontextu** autorova díla:

Erich Maria Remarque byl německý spisovatel. Sám narukoval ve svých osmnácti letech do první světové války, byl vážně raněn a dlouhou dobu strávil ve válečném lazaretu. Po návratu z války měl problém zařadit se do běžného života, vystřídal mnoho zaměstnání, hodně cestoval. Román Na západní frontě klid je prvním výraznějším dílem tohoto autora. Časopisecky vycházel už v roce 1928, knižně pak **v roce 1929** a necelý rok poté již byl přeložen do dvanácti světových jazyků – do češtiny jej tehdy přeložil Bohumil Mathesius.

Volným pokračováním této knihy je román **Cesta zpátky** (1931), který líčí složitý návrat vojáků do poválečného života.

Problémům nacismu a nacistické okupace se věnují romány **Miluj bližního svého** (1941) či **Vítězný oblouk** (1946), o hrůzách života v nacistickém koncentračním táboře je román **Jiskra života** (1952), o druhé světové válce vypráví i román **Čas žít, čas umírat** (1954).

11. Charakterizuj světovou literaturu s **tématem první světové války**:

Evropská literatura první poloviny 20. století byla tematicky i žánrově velmi pestrá. Jedním z často zpracovávaných témat byla **první světová válka**. Kromě německého autora **Ericha Maria Remarqua** se tématu války věnoval i francouzský prozaik **Henri Barbusse** v románu **Oheň** s podtitulem Deník bojového družstva (1916), dalším francouzským autorem byl **Romain Rolland** s novelou **Petr a Lucie** (1920), o válce psal i ruský spisovatel **Isaak Babel** v povídkové knize **Rudá jízda** (1926). V **americké** literatuře to byl především především **Ernest Hemingway** s románem **Sbohem, armádo!** (1929).

12. Kteří čeští spisovatelé ztvárnili ve svých dílech téma první světové války?

Z českých autorů, kteří se věnovali tématu první světové války, můžeme zmínit například zástupce tzv. **legionářské literatury**, kteří prošli legiemi a jejichž díla se opírají o autentickou životní zkušenost. Byli to například **Rudolf Medek** s románem **Anabáze** a dramatem **Plukovník Švec**, **Josef Kopta** s cyklem románů o třetí rotě (**Třetí rota**, **Třetí rota na magistrále**, **Třetí rota doma**) či **Jaroslav Kratochvíl** s románem **Prameny**.

Tématu války se věnovali i **Vladislav Vančura** v románu **Pole orná a válečná**, **Karel Konrád** v dokumentárním románu **Rozchod!** či **Karel Poláček** ve válečné tetralogii **Podzemní město**. Sbíрку povídek **Večery na slamníku** napsal **Jaromír John**.

Nejvýznamnějším autorem tohoto období byl u nás **Jaroslav Hašek**, kterého proslavil román **Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války** (1921-1923).